

CONCURS EIVISSAPIENS

1. **Anar de comares** vol dir anar a visitar un nadó acabat de néixer i obsequiar-lo a ell o a la família amb algun regal.
2. **Què es portava quan s'anava a comares?** Una gallina, xocolata...
3. **No es podia deixar roba estesa a la nit** perquè es considerava que portava mala sort.
4. Quan es mor algú i es dona el condol es diu: **Molts anys de vida per pregar per ell o Que Déu us en do molts d'avantatge.**
5. **Salpassa o salpàs:** Visita que el rector o els vicaris fan a les cases de la parròquia, en el temps pasqual, per beneir-les esquitxant-les d'aigua beneïta i sal. Totes les cases tenien algun obsequi per a donar al rector: ous, formatge, diners...
6. Salutació d'un dia de matances: **Bon dia i bon acert! Déu faça que surti tot molt bo!**
7. Les dones no podien treballar en la matança si... **tenien la menstruació.**
8. **La fura** és un bastonet de fusta, llarg de dos a tres pams, que serveix per a girar els budells del porc. Generalment estava fet de canya o de savina.
9. **Nora** és una sobrassada més gruixuda que s'omple dins el cap de budell molt gruixat del porc.
10. **Xinxarró** boletes de greix.
11. Al matí, el dia de les matances es bevia: cafè d'ordi o xocolata.
12. Menjar de matances: bunyols, sang fregida, frita de porc, arròs de matances, ametlles, figues seques...
13. Quan s'acabava la matança i es sopava a la nit hi anaven els **"disfressats"**.
14. Els nens el dia de matances intentaven **penjar la coua del porc** als majors.
15. Per carnaval es menjaven les potes i les orelles del porc.
16. Un **UC** és un crit fet amb veu falsificada, sia per contrasenya, sia per cridar-se de lluny i durant la nit, sia per moure gresca.
17. Quin era el ball que obria totes les festes? **La curta**
18. **La llarga**, dansa popular en la qual el ballador fa salts llargs a compàs de la flaüta i el tambor, enrevoltant la balladora, que està gairebé immòbil descrivint rotllos amb petits moviments dels peus.
19. **Les nou rodades** dansa de caràcter nupcial en la qual els balladors/nuvis fan nou voltes que representen els nou mesos de gestació humana.
20. **Sa filera** dansa de caràcter nupcial en la qual la núvia balla acompanyada de totes les seves amigues.
21. **Les castanyoles** fetes de fusta de ginebra.
22. **El tambor** de fusta de baladre i cobert amb pell de conill o cabra.
23. **La flaüta** té tres forats, està feta de fusta de baladre i estany o plata.
24. **Espasi:** Instrument musical popular, compost d'una fulleta d'espasa amb què fan sonar per percussió un altre ferret per acompanyar les caramelles de Nadal.
25. **Palitroques:** Instrument compost de diferents fustes articulades, que, posat en moviment, serveix per a fer un soroll sec que substitueix el so de les campanes en els Dijous i Divendres sant.
26. **Xeremia** canó de canya que es fa sonar per les vibracions d'un paper prim atesat a un cap del mateix canó.
27. A l'hora d'establir un compromís matrimonial, el jove regalava **24 anells** de prometatge a l'al·lota.
28. Quins símbols tenen aquests anells: un **cor i una clau.**
29. **L'empredada** és el conjunt de joies amb què s'adornen el pit les pageses eivissenques. El formen: els collarets, el cordoncillo, la creu, la joia.
30. **Espardenyes** fetes amb sola d'esparg i pita. Les dels homes obertes de davant i les de les dones tancades.
31. **Gonella segle XVII. Rosaris de plata i corall.**
32. **Vestit blanc segle XVIII**
33. **Vestit de color XIX**
34. **Xamarreta segle XVII.** Pantalons de llana negra, jaqueta negra
35. **Camisola.** També negra, més ample i amb capell.
36. **Vestit de lli.**
37. **Caramelles:** Cançons de Betlem, que es canten la nit de Nadal amb acompanyament de tambor, espasi, flaüta i castanyoles. A Eivissa es dona el nom de Caramelles a les cançons que es canten la nit de Nadal a honor del Bon Jesús. Les lletres solen ésser aquestes: «Aquí estic per a cantar | de Jesús el naixement; | 'nem-hi tots a visitar-lo | el Santíssim Sagrament | i de bon cor adorar-lo | ara que està de present. | No hi ha estrella ni sa lluna | ni solei quan va eixiguent | ni tampoc altra pintura | com sou Vós omnipotent». «Sant goig principal | de nat Fill de Déu; | mare espiritual, | qui em vol oir. | Fou el primer goig, | verge com vós éreu, | l'humil Fill de Déu, | el Fill de Déu viu. | L'àngel mon tramet. | Diu Sant Gabriel, | misatge cortès | qui mos saludà | bendit i promès | diu que ara vendrà | i s'encarnarà | el Fill de Déu viu. | La segona en fou | la Divinitat, | baixaven los àngels | donant claredat | a los pastorets. | Los pastorets diuen: | Nostro Senyor és nat | allà dins Betlem. | Venguem-lo a adorar; | si a ell això feim, | mos poguem salvar | amb bon salvament».
38. **Cançó redoblada.**
39. **Cançó de porfedi.**
40. **Glosa:** Cançó o composició en vers, generalment curta i improvisada.
41. **Panellet:** pastisset petit que es menja per Tot Sants.
42. **Salsa de Nadal:** menja pròpia d'Eivissa i del temps nadalenc, la qual es prepara fent un brou molt bo de gallina, de moltó i d'altres carns, llonganissa i botifarra, desfent-hi unes boles fetes d'ametlles mòltes i torrades amb ous, i ho couen tot

posant-hi sucre, canyella i espècies, i a vegades mel; ho couen dins una olla molt gran, per Nadal, i ho fan durar fins a mitjan gener.

43. **Cuinat:** Guisat, especialment de llegums i verdures. a Eivissa, el *cuinat* conté molts ingredients, principalment bledes, guixes, faves pelades, ceba, alls, herba-sana, pebre i carn de porc. Es menja per Setmana Santa.
44. **Bunyols:** Massa de forma rodona, feta de pasta de farina ben batuda i mesclada amb sucre, ous i batafaluga/matafaluga, i fregida amb oli o saïm. Tenen forat enmig. Són menja tradicional en determinades festes i èpoques de l'any: dia de matances.
45. **Flaó:** Pastís fet amb formatge i aromatitzat amb herba-sana de forma circular que es menja típicament per setmana Santa. El diumege de Pasqua.
46. **Oralletes:** Coca rodona, molt prima, feta de farina, ous, sucre i anís, fregida amb oli. Es donava el dia del casament.
47. **Fita:** Pedra o altre senyal ficat en terra per a indicar el límit d'una heretat, d'una contrada, d'una distància a recórrer.
48. **Eivissa:** Nom fenici "Ybshim" (Iboshim - illa de Bes), déu egipci de la fertilitat i que protegia de la mala sort.
Ebusus nom que li donaren els romans.
Nom aràbic Yābisa, 'illa seca'.
49. **Pitiüses:** Nom genèric de les illes d'Eivissa i Formentera, entre els grecs i romans. per l'abundància de pins que hi ha a Eivissa.
50. **Bes** En la mitologia egípcia **Bes** o **Bisu**, era un déu nan horriblement lleig que protegia contra els esperits i la mala sort.
51. **Tanit:** és la deessa púnica de la fertilitat. El culte a Tanit es va mantenir fortament arrelat a l'illa d'Eivissa, on la deessa va ser adorada fins la cristianització, al segle II. A Eivissa és on més estàtues de la dea s'han trobat, la més coneguda de les quals és la trobada a la cova d'Es Culleram, a Sant Vicent de Sa Cala.
52. **Cova d'es Culleram** situada a pocs quilòmetres de Sa Cala de Sant Vicent. Durant l'època prehistòrica es va usar com a habitatge i després, a partir del segle V a.C. es va emprar com a santuari de culte a la deessa Tanit.
53. El poblat fenici de **sa Caleta**, ubicat a la cala del mateix nom del terme municipal de Sant Josep de sa Talaia, va ser fundat a final del segle VIII aC per fenicis procedents de l'extrem occidental de la Mediterrània.
54. **Guillem de Montgrí:** Arquebisbe de Tarragona que encapçalà la conquesta catalana i cristiana d'Eivissa. També hi participaren Nuno Sanç, Pere de Portugal.
55. **Quartó:** Al segle XIII Eivissa es dividí en quatre quartons, parts: Balansat, Portmany, de Xarc o del Rei, ses Salines. La propietat dels quartons corresponia a la quantitat proporcional de soldats que havien aportat a la conquesta.
56. El dia 8 d'agost, dia de Sant Ciriac, es celebra la conquesta catalana de l'illa d'Eivissa.
57. **Berenada al Puig des Molins** el dia 8 d'agost.
58. **Muralles renaixentistes** contruïdes per **Joan Baptista Calvi**, que començà les obres l'any 1554. Es construeixen diversos baluards.
59. **Torres de defensa:** Les torres de defensa es construïren al voltant de tota l'illa amb la finalitat de vigilar l'aparició de naus de pirates sarraïns, que es dedicaven a assolar i saquejar els poblats de tota la costa del Mediterrani. Quan eren albirades durant el dia s'anunciava la seva presència mitjançant núvols de fum i si era a la nit mitjançant fogueres. Immediatament els habitants es refugiaven amb els seus estris als boscos o a les esglésies fortificades. Com es podrà observar per les esmentades torres, l'illa es va convertir durant segles en una fortalesa d'occident contra el món islàmic.
60. **Torre de ses Portes** a Ses Salines. Aquesta torre de defensa situada a la punta del mateix nom es creu que fou construïda en el segle XVI.
61. **Torre de Comte** o d'en **Rovira**, es troba situada a la punta del mateix nom, a la parròquia de Sant Agustí des Vedrà.
62. **Torre des cap des jueus**, situada sobre la punta de l'Oliva (cap des Jueu) en terrenys de la parròquia des Cubells, davant els illots des Vedrà i des Vedranell.
63. **Torre des carregador de sal**, e troba situada a l'extrem sud de la platja d'en Bossa, en terrenys de la parròquia de Sant Francesc de s'Estany.
64. **Eivissa Patrimoni de la Humanitat:** el 4 de desembre de 1999. La UNESCO va declarar **Patrimoni de la Humanitat** l'acròpolis de **Dalt Vila** (el nucli de la ciutat d'Eivissa), les **praderies de posidònia oceànica**, llit de la rica biodiversitat marina de les Pitiüses, i la **necròpolis feniciopúnica del Puig des Molins** i l'**assentament fenici de sa Caleta**, vestigis dels primers pobladors de les illes.
65. **Festes a pous i fonts** que es celebraven de juny a setembre, durant l'època en què hi havia menys aigua per fer festa entre els veïns que hi vivien al costat, quan s'acabava l'època de segar per demanar que tingués aigua.
66. **Romanç:** poemes narratius sobre la vida d'un personatge popular o famós.
67. **Goig:** composició poètica de lloança de la Verge o d'un Sant. Es coneixen els Goigs de Nadal.
68. **Rondalla:** conte fabulós.
69. **Estribot:** dita o acudit en forma de cançó curta, generalment formada per quatre versos de vuit síl·labes: "altros som una colleta / no n'hi ha cap de casat, / quan tenim una pesseta / mos la gastam en conyac."
70. **Fameliar:** follet o dimoni de caràcter entremeliat i que diuen que està reclòs dins una ampolla, i dedicat al servei del seu amo. Sempre demana feina o menjar.
71. **Follet:** el follet és un esperit diabòlic que certes persones duen damunt, generalment dins una bossa o un sarró, i que està al servei de qui el duu i li confereix especials propietats màgiques, principalment la de poder fugir i desaparèixer misteriosament.
72. **Barruquet:** El poble eivissenc considera els barruquets com uns éssers diminuts, que tenen un extraordinària mobilitat i estan sempre en activitat dedicant-se a produir trastorns: fan plorar els infants, tiren grapats de sal o cendra dins l'olla, fan fer berrugues a les dones...S'amaguen dins la cisterna, davall les taules o dins forats de paret.
73. **Remei pagès pics d'abella:** posar-s'hi vinagre o un tros de llimó dalt; calar-hi all picat; orinar-se dalt es pic; fer fang d'argila i vinagre i calar-se'n dalt es pic.

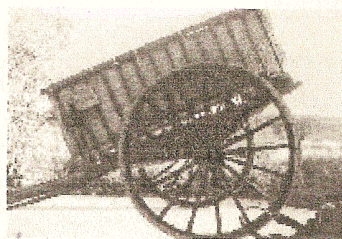
74. **Tancó de ses figueres de pic.** Aquest lloc ha servit tradicionalment per abocar deixalles i objectes trencats, sabates velles, com excusat de la casa.
75. **Al marro:** tres en ratlla.
76. **A les baletes:**
77. **A la xinga.**
78. **A les cinc pedretes.**
79. **Al modacor.**
80. **A la corda.**
81. **A potes d'ase.**
82. **Un, dos, tres, pollet anglès.**
83. **Remei pagès colps:**
84. **Marià Villangómez**
85. **Isidor Macabich**
86. **Joan Castelló**
87. **Institut d'Estudis Eivissencs**
88. **Jocs tradicionals**
89. **Plantes medicionals. Remeis pagesos.**

TIPUS DE CARROS

(Publicat en el programa de festes de Maig de 2003).

CARRO DE BARANA

Era un dels primers tipus de carro que s'adquiria en una casa, ja que es podia destinar a qualsevol ús, com transportar gent i tot tipus de càrrega. Aquest carro també s'utilitzava per recórrer grans distàncies.

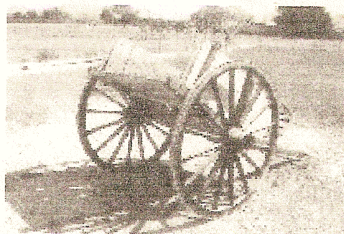
CARRO DE MOLLS

Quan a la casa s'ho podien permetre, s'adquiria un carretó de molls, després de tenir-ne un de barana. Igual que el carro de calaix, el carretó de molls s'utilitzava bàsicament per al transport de gent.

CARRO DE CALAIX

El carro de calaix és, juntament amb el de barana, un dels més populars. Aquest carro s'utilitzava per al transport de fems, pedres i tot tipus de càrregues pesades.

90. Joan Marc Cuatrecasas
91. Vénedus
92. Consell d'Eivissa
93. Universitat d'Eivissa
94. Vicent Serra Oruay
- 95.

Roqueta, sa meua roca

Lletra i música del mestre Joan Gamisans Arabí

**composada a la Ciutat d'Eivissa el mes d'octubre de 1930
per a l'Orfeó Eivissenc.**

1 (canten tots)

Eivissa, illeta daurada.
Ramell de polida màgia
on canta l'alba argentada,
on canta el llevant ses gales.

2

Capseta tota enjoiada
enmig d'una llum mai vista.
Llumeta que del cel mana,
llumeta dels ulls de nina.

3

Perla d'escuma marina.
Lliri blanc que surt del mar.
Cambra d'amor perfumada
d'aures que vénen i van.

4 (es repeteix l'estrofa 3)

5 (canta solista)

Roqueta, sa meua roca.
Castell de sa gentilesa.
Roqueta, sa meua roca.
Palau de vida serena.

6

Besades de ses ondines
hi arriben amb l'ona brava
portant els pits que sospiren
l'encís de veus d'enyorança.

7 (canten tots)

Roqueta, sa meua roca.
Castell de sa gentilesa.
Roqueta, sa meua roca.
Palau de vida serena.

8

Besades de ses ondines
hi arriben amb l'ona brava
portant els pits que sospiren
l'encís de veus d'enyorança.

9

Perla d'escuma marina.
Lliri blanc que surt del mar.
Cambra d'amor perfumada
d'aures que vénen i van.

10 (es repeteix l'estrofa 9)

11

D'aures que venen i van.
Lliri blanc que surt del mar.
Cambra d'amor perfumada
d'aures que vénen i van.
d'aures que vénen i van.